

Гордієнко Н.М., д-р соціол. наук, проф., проректор з наукової роботи та інноваційної діяльності КЗВО “Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія” Запорізької обласної ради, вул. Наукового містечка, 59, Запоріжжя, 69017, Україна, email: natali_zp_@ukr.net, ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-2636-0413>, Web of Science Researcher ID: AAH-8758-2019

СОЦІОЛОГІЧНА АРХЕТИПКА: АНАЛІЗ ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИХ ЗАСАД ТА ПОСТМОДЕРНОЇ ПРАКТИКИ В УКРАЇНІ

На основі комплексного аналізу теоретико-наукознавчого статусу соціологічної архетипіки в системі сучасних соціогуманітарних знань обґрунтовано її концептуально-методологічні засади, репрезентовані у концептосистемі базових положень про: предметну спрямованість наукових досліджень за напрямом соціологічної архетипіки на суспільство, як колективний суб'єкт, життєдіяльність якого на імпліцитному рівні колективного несвідомого великою мірою визначається архетипами; діалектику трансформації концептуально-методологічних засад соціологічної архетипіки завдяки інтеграції нових компонентів, серед яких найвагоміший інноваційний потенціал має концепція Ж. Дюрана, що передбачає оновлення традиційної методології (обґрунтування методологічного психологізму та методу конвергенції) і введення в дослідницький дискурс додаткових архетипічних символів (теріоморфних, нітоморфних, катаморфних, дієретичних, інверсійних, світло-зорових і циклічних символів); методологічну паритетність онтологічної та епістемологічної функцій архетипу; методологічну ревізію ключових концептів та ідей соціологічної архетипіки з позицій сучасної постмодерністської соціології, що характеризується актуалізацією дослідницького інтересу до традиційної культури на якісно новому теоретичному рівні (М. Маффесолі). Теоретично експліковано аналітично-інтерпретаційні тенденції сучасної соціологічної архетипіки, серед яких провідними є: полісемія концепту “архетип” і дискусійність трактування його дефініційних маркерів; широка теоретична функціональність концепту “архетип”, що репрезентує тенденцію актуалізації дослідницького інтересу до традиційної культури; специфікація досліджень глибинних архетипових засад української культури та ментальності для соціологічного аналізу сучасного суспільства, насамперед, для діагностики трансформаційних змін української свідомості та дослідження психосоціальних засад сучасної постмодерної цивілізаційної ідентичності, що віддзеркалює теоретичну наступність традиційної та постмодерної інтерпретації сутності архетипу від юнґіанської концептуальної парадигми; поширення в науковій літературі аналітичного підходу, заснованого на розумінні архетипу як найменування певного типу особистості у персонології.

Ключові слова: архетип, архетипічні символи, соціологічна архетипіка, архетипова методологія, етнічні українські архетипи.

Hordiienko N.M., Dr Habil (Sociology), Professor, vice-rector for scientific work, Municipal Institution of Higher Education “Khortytsia National Educational and Rehabilitation Academy” of Zaporizhzhia Regional Council, 59, Naukovoho Mistechka Str., Zaporizhzhia, 69017, Ukraine, email: natali_zp_@ukr.net, ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-2636-0413>, Web of Science Researcher ID: AAH-8758-2019

SOCIOLOGICAL ARCHETYOLOGY: ANALYSIS OF THEORETICAL AND METHODOLOGICAL PRINCIPLES AND POSTMODERN PRACTICES IN UKRAINE

The author substantiates conceptual and methodological principles based on a comprehensive analysis of the theoretical and scientific status of sociological archetypology within the system of modern socio-humanitarian knowledge. These principles are represented in the conceptual system comprising the following central provisions: general orientation of scientific research in the area of sociological archetypology on society as a collective subject, whose vital activity at the implicit level of the collective unconscious is primarily determined by archetypes; the dialectic character of transformations within conceptual and methodological foundations of sociological archetypology through the integration of new components, among which the most significant innovative potential is displayed by the concept of G. Durand involving the need to update the traditional methodology (in particular, through substantiation of methodological psychology and the method of convergence) and introduce into the research discourse additional archetypal symbols (theriomorphic, nyctomorphic, catamorphic, diaeretic, inversion, light-visual and cyclic symbols); methodological parity of ontological and epistemological functions of archetypes; and methodological revision of key concepts and ideas of sociological archetypology from the standpoint of contemporary postmodern sociology, characterized by the actualization of research interest in traditional culture at a new theoretical level (M. Maffesoli). The paper explains theoretical and interpretive trends of modern sociological archetypes, among which the leading ones are the following: polysemy of "archetype" as a concept and debatable interpretation of its definition markers; broad functionality of the concept "archetype", which represents the trend of research interest actualization in traditional culture; intensification of the national researchers' interest in deep archetypal foundations of the Ukrainian culture and mentality and in sociological analysis of modernity, mainly to diagnose transformational changes in Ukrainian consciousness and study the psycho-social foundations of contemporary postmodern civilizational identity, which reflects the theoretical continuity of traditional and postmodern interpretation of the essence of the archetype, starting with the Jungian conceptual paradigm; the promotion in the scientific publications of an analytical approach based on the understanding the archetype as the name of a particular type of personality in personology.

Keywords: *archetype, archetypal symbols, sociological archetypology, archetypal methodology, ethnic Ukrainian archetypes.*

Магістральна тенденція розвитку сучасної науки, що полягає у зростанні актуальності міждисциплінарних досліджень і теоретичному синтезі здобутків різних наук, цілком поширюється і на соціологічну науку, концептуально-методологічне підґрунтя якої суттєво збагачується в результаті міжгалузевого трансферу інноваційних концептів і теоретичних конструктів. Одним з таких концептів є “архетип”, що має давню науково-філософську традицію використання ще з античних часів і разом із семантично близькими термінами (“ейдос” Платона, “ноумен” І. Канта, “гештальт” Г. Гегеля тощо) утворює терміносистему для наукової експлікації та дефініювання імпліцитних психологічних структур, які функціонально визначають психосоціальний профіль і потенціал особистості. Вагомий культурний базис аналізу та інтерпретації концепту “архетип”, що акумульований протягом століть у галузях літератури, культурології, антропології та історії, став плідним підґрунтям для формування впливовими науковцями ХХ ст. і сучасності (від К. Юнга) концептуально-методологічних засад архетипі-

ки – міждисциплінарного наукового напрямку, який певною мірою має проєкції на всі суспільно-гуманітарні науки.

Специфіка соціологічної архетипіки визначається актуальністю вивчення імліцитних регулятивів і латентних чинників, які мають фундаментальний вплив на філософсько-світоглядні вибори, ціннісні орієнтації та життєві установки кожної окремої особистості, а в масштабі суспільства спрямовують його енергію або на досягнення певних конструктивних цілей, або у стихійно-деструктивних напрямках (у кризові періоди загострення соціальних протиріч). Враховуючи це, аналітично-інтерпретаційний потенціал соціологічної архетипіки щодо осмислення суспільних явищ і процесів полягає в генеруванні нових концептуальних підходів і дослідницьких практик, які спираються на сучасну міждисциплінарну методологію й уможливають наукове вивчення фундаментальних детермінант психологічних, соціальних і культурних феноменів.

Витоки зазначених аналітичних тенденцій можна простежити ще в роботах К. Юнга, міждисциплінарний підхід якого до аналізу архетипів має виразну соціологічну проєкцію, концептуалізовану в юнгіанській теорії колективного несвідомого. На подальше становлення концептуально-методологічних засад соціологічної архетипіки значний вплив мали наукові праці Ж. Дюрана, який за результатами фундаментальних досліджень розкрив цілісну теорію загальної архетипології [1] та запропонував відповідну методологію міфологічного аналізу та критики [2]. Ж. Дюран включив в науково-соціологічний дискурс аналітично-інтерпретаційні підходи до осмислення соціокультурної ролі міфології. Він вважав сукупність міфологічних символів духовною сутністю суспільства, витоками його ментальності та етнопсихологічними детермінантами його історії. Для аналізу та класифікації міфів французький соціолог частіше використовував архетипічні символи, ніж саме концепт архетипу.

Вітчизняна методологічна традиція досліджень архетипової проблематики сформувалася під впливом наукових праць С. Кримського [3; 4] і набула подальшого розвитку у дослідженнях, проведених сучасними вченими, зокрема, Е. Афоніним, О. Донченко, А. Мартиновим, Ю. Романенком, які стали ініціаторами створення Української наукової школи архетипіки¹ [5–7]. Дослідження специфіки української архетипіки (О. Гордійчук [8], О. Когут [9], Н. Матвейчук [10]) сприяли започаткуванню науково-фахових дискусій щодо специфіки архетипів, закодovаних в українському національному характері, зокрема, архетипу “філософії серця” (кордоцентризму), архетипу “Богині-Матері” (детермінує шанобливе ставлення до жінки, досить виразну емоційність українців), архетипу “доброї, родючої, ласкавої Землі”, архетипу “селянськості” (орієнтації представників усіх верств населення на селянські ідеали, що конкретизуються у таких якостях, як завзятість, ощадливість, працелюбність, практичність), архетипу “волелюбного козацького братерства, особистої свободи і суспільної демократичності”.

Констатуючи стійкий науковий інтерес вітчизняних і зарубіжних фахівців до архетипової проблематики та перспективність її подальшого вивчення, слід зазначити,

¹ Засновники Української школи архетипіки. URL: <https://usarch.org>

що подальша інституціоналізація соціологічної архетипіки, як сучасного наукового напрямку, потребує фахової рефлексії, спрямованої на обґрунтування концептуально-методологічних засад соціологічної архетипіки та визначення провідних аналітично-інтерпретаційних тенденцій емпіричних досліджень і соціологічного теоретизування за цим напрямом.

Мета статті – розкриття концептуально-методологічних засад соціологічної архетипіки та аналітично-інтерпретаційних тенденцій дослідження архетипової проблематики у вітчизняному та зарубіжному соціологічному дискурсі.

Як і більшість концептів, що виникли та розвивалися, переважно, у міждисциплінарному контексті, концепт архетипу характеризується полісемією, яка посилюється внаслідок подальшої популяризації цього концепту, його широкого використання не тільки у фаховому дискурсі, але й у науково-популярних джерелах і в цілому у сучасному культурному просторі. Крім того, зазначена полісемія виникає через складність наукової експлікації й операціоналізації сутності архетипів, значний вплив суб'єктивних чинників при аналізі універсальних проявів-репрезентацій архетипів (сновидінь, релігійних і міфологічних символів). Навіть дефініційні маркери архетипу, концептуалізовані в роботах фундатора аналітичної психології К. Юнга, дискутуються і переглядаються у подальших дослідженнях. Так, Ж. Дюран не поділяє розробленого К. Юнгом фундаментального положення про те, що архетип формується у філогенезі. Погоджуючись з тим, що архетип за своїми функціональними характеристиками є прототипом, Ж. Дюран має на увазі не генетичну й історичну першооснову архетипу, а його первинність при формуванні образів і схем. Розуміючи архетип як гносеологічний, а не онтологічний конструкт, Ж. Дюран зосереджується на соціально-психологічній сутності архетипу, хоча К. Юнг першочергову увагу приділяв еволюційній ролі архетипів в історичній ретроспективі.

Зазначений соціально-психологічний вектор аналізу конститутивних характеристик архетипу визначає наукову оригінальність дюранівського трактування архетипіки. За Ж. Дюраном, в архетипі поєднуються уява та раціональне пізнання, при цьому первинним визнається чуттєве пізнання, а соціологічна проблематика набуває інтерпретації з методологічних позицій естетики – визнання обумовленості раціонального пізнання уявою і чуттєвим пізнанням. Для такого судження Ж. Дюран вибудовує складну аргументацію, спирається на ідею, що раціональне пізнання має у своїй основі певні образи.

Велику увагу Ж. Дюран приділяє обґрунтуванню епістемологічної функції архетипу, що полягає в його детермінуючій ролі як принципу класифікації. Як операція теорії пізнання класифікація має спиратися на певні сутнісні засади, розумінню яких сприяє звернення до архетипіки. Для французького мислителя важливо окреслити філософію уявного, засновану на архетипічній реальності режимів і структур. Така філософія задається питанням про спільну форму, що об'єднує різноманітні режими, а також про функціональне значення форми уяви та сукупності структур і режимів, які вона визначає.

Для демонстрації універсальності символів людства Ж. Дюран наводить приклади з міфів і класичних літературних творів значної кількості народів, етносів, країн. Хоча

французький вчений не звертається до української міфології, в ній також можна знайти численні маніфестації таких символів. Так, розглядаючи теріоморфні (тваринні) символи, дослідник аналізує образ коня, що лежить в основі комплексу, який він називає “комплексом Мазепи”, – великий символ пекельного коня, представленого у багатьох міфах і легендах. Ж. Дюран зазначає, що попри видимість, хтонічний кінь темряви, пекла і підземелля легко асимілюється зі світлим, сонячним, солярним конем. Кінь, пов’язаний з великим годинником природи, є символом часу. У такій евфемізації унаочнюється типовий приклад життя символів, які під культурним тиском мігрують і наповнюються додатковими значеннями. Через сонячне посередництво помітно, як кінь еволюціонує від хтонічного до чистого, уранічного символізму [11].

Дюранівський аналітичний підхід сприяє розумінню глибинних архетипових засад української міфології, в якій образ коня також має центральне значення. Автори інформаційно-просвітницьких матеріалів, представлених на культурно-історичному інтернет-порталі “Спадщина предків”, зазначають: “Кінь у міфології наших пращурів був одним з центральних сакральних образів і асоціювався із Сонцем. Наші предки вірили, що Сонце вдень подорожує небом у колісниці, запряженій конями, а вночі перепливає підземними ріками за допомогою качок. У прадавніх уявленнях кінь сприймався як вірний помічник героїв і богів”².

Іншим важливим для української міфології архетиповим символом, що ґрунтовно аналізується в роботах Ж. Дюрана, є Матір-Земля. Вчений зазначає, що в будь-який історичний період представники різних цивілізацій і культур уявляли і шанували Велику Матір, до якої звернені бажання людства. Велика Матір, безперечно, є найуніверсальнішою релігійною та психологічною сутністю [11]. За підсумками розгляду значної кількості прикладів з міфів різних народів, Ж. Дюран констатує: “Якщо розглядати культ Великої Матері в усій його повноті та філософському контексті “*materia prima*” (першоматерії), можна помітити, що він співвідноситься з водним і земним символізмом, коли всі образні репрезентації землі та води утворюють чуттєву, щасливу атмосферу, яка, врешті-решт, реабілітує жіночість. Вічна жіночість і відчуття природи є паралельними феноменами у світовій літературі” [11].

З теоретичних позицій сучасної архетипіки, Матір-Земля є архетипічним символом України. В українському колективному несвідомому основним є архетип “доброї, родючої, ласкавої Землі”. Основою етнічної домінанти українського національного характеру є архетип “Богині-Матері”, який, на думку вітчизняних вчених (Е. Афоніна, О. Донченко, А. Мартинова), суттєво мінімізує ступінь агресивності світогляду українців.

Ю. Романенко зазначає, що для українця характерна релігійна ідентифікація зі структурою колективного несвідомого, яка водночас виступає об’єктом сакралізації архетипу “Великої Матері”. З огляду на цю концептуальну тезу, автор констатує “феміноцентричність самої української культури” [12].

Отже, наукові праці Ж. Дюрана суттєво вплинули на формування концептуально-методологічних засад соціологічної архетипіки й актуалізацію наукового інтересу до

² Кінь у міфології. Культ коня. URL: <https://spadok.org.ua/davni-viruvannya/kin-u-mifologiyi-kult-konya>

неї в постмодерністській соціології як вираження більш глобальної тенденції повернення до традиційної культури. Для М. Маффесолі, який активно розвиває ідеї Ж. Дюрана у сучасній зарубіжній соціології, парадоксальність епохи XXI ст. полягає в поширенні феномену неутраїбалізму, що інтерпретується вченим як певний ренесанс, осучаснення колективно-племінної атмосфери, основу якої становлять архетипи та міфи. М. Маффесолі визнає пріоритет уяви в структурі буття та самосвідомості постмодерної особистості, зосереджує дослідницьку увагу на традиційних принципах і методах пізнання (традиційних не в сенсі “класичних”, а властивих традиційному суспільству, де панували племена, маги, боги та міфи) [13].

М. Маффесолі вважає, що сучасна епоха характеризується поверненням традиційних і навіть архаїчних компонентів у суспільне життя на новому рівні та з різним змістом. Спираючись на діалектичний принцип заперечення, який часто використовувався Ж. Дюраном при характеристиці нічного режиму (ноктюрну), М. Маффесолі навіть наголошує на появі нових племен, обґрунтовує можливість появи у нову магічну епоху сучасних міфів, аналізу яких сприяє використання архетипової методології.

До провідних аналітично-інтерпретаційних тенденцій розвитку сучасного науково-фахового дискурсу за напрямом соціологічної архетипіки слід віднести також розуміння архетипу як певної першооснови, сутність якої розкривається відповідно до предмета дослідження і не зводиться до суто юнгіанського або дюранівського трактування архетипу. Так, у роботі української дослідниці соціальних комунікацій Г. Микитів активно використовується концепт архетипу, проте немає жодного згадування про юнгіанських архетипічних персонажів на кшталт тіні, аніми, трікстера або про діурн, ноктюрн з концепції Ж. Дюрана. Натомість Г. Микитів обґрунтовує можливість і доцільність дослідження архетипних символів як національно маркованих мовних одиниць, що презентовані в сучасних новинних масмедійних текстах [14]. Це ми вважаємо не стільки свідченням довольного використання авторкою терміна “архетип”, скільки проявом зазначеної тенденції його використання у досить широкому семантичному полі, не регламентованому класичними підходами.

Оригінальним є розуміння архетипіки за концепцією, запропонованою українськими соціологами О. Донченко і Ю. Романенко. У монографії “Архетипи соціального життя і політика” [7] вчені виокремлюють 15 фундаментальних архетипів української ментальності та психополітичного повсякдення, серед яких: архетипи “вічного учня”, “героїзованого злочинця”, “вічної правди”, ідеалізації старовини, долі, центральної провини, обрядовості та імітативності тощо. Характеризуючи сутність архетипу у подальших дослідженнях, Ю. Романенко зазначає: “З точки зору генезису, архетипи виступають продуктом контактинга духовної реальності, соціальності та колективної психіки, результуючими сценаріями-моделями взаємодії різнорівневих ідентичностей: від макро- до мікрорівня. Архетипи генерують відповідне поле нумінозного (у юнгіанському розумінні) впливу, який для індивідуальної психіки та соціальної системи виступає сферою повернення до неусвідомлюваних самоочевидностей минулого соціальної психіки-міфу” [12]. Імплицитний, але надзвичайно стійкий вплив архетипів на суспільне життя вчений пояснює їх значенням для формування змістовної складової

соціальних інститутів, а також для детермінації соціальної поведінки на рівні соціальних сценаріїв.

Е. Афонін і А. Мартинов застосовують архетипову методологію в ряді публікацій, присвячених аналізу фундаментальних проблем і суперечностей функціонування сучасного суспільства. Експлікуючи новаторський дослідницький підхід, автори актуалізують аналітично-інтерпретаційний потенціал архетипової методології не для аналізу прадавньої міфології, а для соціологічної рефлексії сучасності, насамперед, для діагностики трансформаційних змін української свідомості та дослідження архетипних джерел соціально-інституційного зростання [5]. Обґрунтовуючи авторське розуміння концепту “архетип”, що визначає психосоціальні засади сучасної постмодерної цивілізаційної ідентичності, дослідники враховують теоретичну наступність традиційної та постмодерної інтерпретації сутності архетипів, які, починаючи з юнгіанської концептуальної парадигми, вважаються, по-перше, першоосновою культури, менталітету, у цілому становлення й розвитку культурних та соціальних моделей; по-друге, загальнолюдськими прообразами, які відображають глибинний історичний досвід, а також прообразами, зафіксованими колективним несвідомим; по-третє, символами, стереотипами, міфами, які формують колективну свідомість [5].

До провідних аналітично-інтерпретаційних тенденцій розвитку сучасної соціологічної архетипіки можна віднести досить поширене в науковій літературі розуміння архетипу як найменування певного типу особистості у персонології. Аналогічно тому, як у психоаналізі назви ключових комплексів походять від літературних або міфічних персонажів (наприклад, комплекс Едіпа), сучасні соціологи застосовують найменування архетипічних персонажів для позначення певного типу особистості. Так, архетип “Трикстера” використовують для характеристики стилю життя та суспільної поведінки особи, яка регулярно порушує загальноприйняті соціальні та моральні норми, відрізняється лукавством і хитрістю (інваріантні характеристики), іноді – підступністю та жорстокістю (варіативні характеристики). Починаючи зі сформульованого К. Юнгом первинного теоретичного положення щодо синтезу в архетипі Трикстера найнижчих людських характеристик, фахівці асоціюють цей архетип із середньовічним сприйняттям сатани, яке ґрунтовно концептуалізовано П. Радіним у фундаментальній роботі [15]. Про впливовість зазначеного архетипу у сучасній суспільній свідомості українців свідчить, по-перше, відносно швидка стигматизація політичних діячів як одіозних осіб у разі допущення ними певних помилок; по-друге, детермінація електоральної поведінки більшості українців не стільки симпатіями до певних політиків, скільки їхнім антирейтингом (феномен голосування не стільки “за певну особу”, скільки “проти когось або проти всіх”); по-третє, провідна роль мас-медіа в актуалізації дії перших двох чинників через акцентування та культивування саме негативних, трикстерних характеристик політичних діячів.

Інший архетипічний персонаж – архетип “Героя” – виразно простежується у сприйнятті українцями воїнів-захисників держави, насамперед тих, які брали участь у реальних бойових діях на окупованій частині Донбасу. Для позначення героїчних характеристик захисників країни утвердилась традиція їх особливого найменування

– “кіборги”, що вшановує виняткову мужність і незламність українських воїнів при обороні країни.

Дію іншого архетипу “Аніми”, введеного у фаховий дискурс К. Юнгом, можна простежити у сприйнятті колективним українцем рідної мови. З XIX ст. у багатьох образно-емоційних характеристиках, репрезентованих у фольклорі, прозових і поетичних творах провідних вітчизняних письменників, українська мова розглядається як “душа народу”, науково-психоаналітична інтерпретація якої є найрелевантною саме в контексті архетипового образу Аніми.

Висновки. Таким чином, на сучасному етапі концептуалізації та методологізації соціологічної архетипіки, як наукового напрямку, її концептуально-методологічні засади можна структурувати у таких базових положеннях: по-перше, предметом наукових досліджень за напрямом соціологічної архетипіки є суспільство, як колективний суб’єкт, життєдіяльність якого значною мірою спрямовується і регулюється архетипами на імпліцитному рівні колективного несвідомого (на відміну від психологічної архетипіки, предметом якої є архетипова детермінація психосоціальної активності окремого індивіда); по-друге, концептуально-методологічні засади соціологічної архетипіки не залишаються незмінними й активно трансформуються завдяки інтеграції до класичної юнганської теорії нових компонентів, серед яких найбільший інноваційний потенціал має концепція Ж. Дюрана, що передбачає оновлення традиційної методології (зокрема, шляхом обґрунтування методологічного психологізму та методу конвергенції) і введення в дослідницький дискурс додаткових архетипічних символів (теріоморфних, ніктоморфних, катаморфних, діретичних, інверсійних, світло-зорових і циклічних символів); по-третє, поряд з онтологічною функцією, дедалі більше дослідницької уваги приділяється епістемологічній функції архетипу, що полягає в його детермінуючій ролі, як принципу класифікації в сучасній теорії пізнання; по-четверте, в постмодерністській соціології актуалізується науковий інтерес до архетипіки, виражаючи більш глобальний методологічний поворот до традиційної культури, до повернення її елементів у суспільному житті на новому рівні (М. Маффесолі).

До провідних аналітично-інтерпретаційних тенденцій сучасної соціологічної архетипіки можна віднести: полісемію концепту “архетип” і дискусійність трактування його дефініційних маркерів (якщо К. Юнг розглядав архетипи як онтологічні конструкти, що формуються у філогенезі, то Ж. Дюран сприймав архетип та архетипні символи більше як гносеологічну структуру, яка дозволяє класифікувати міфи й експлікувати їх символіку); широку теоретичну функціональність концепту “архетип”, що репрезентує тенденцію актуалізації дослідницького інтересу до традиційної культури (концепт використовується в персонології для класифікації психологічних типів особистості, характеристики ментальних рис етносу, застосовується як логічна конструкція для позначення певної першооснови, сутність якої розкривається відповідно до предмета дослідження і не зводиться до суто юнганського або дюранівського трактування архетипу); актуалізацію інтересу вітчизняних дослідників до глибинних архетипових засад української культури та ментальності (зокрема, щодо аналізу теріоморфних архетипових символів, архетипу “Матері-Землі”) і для соціологічного аналізу сучасності, насамперед, діагностики трансформаційних змін української свідомості та дослідження

психосоціальних засад сучасної постмодерної цивілізаційної ідентичності; поширення в науковій літературі аналітичного підходу, заснованого на розумінні архетипу як найменування певного типу особистості у персонології.

Список використаних джерел

1. Durand G. Les Structures anthropologiques de l'Imaginaire: introduction à l'archétypologie générale. Paris: P.U.F., 1960. 512 p.
2. Durand G. Figures mythiques et visages de l'œuvre: de la mythocritique à la mythanalyse. Paris: Berg international, 1979. 327 p.
3. Кримський С. Архетипи української культури. *Феномен української культури: методологічні засади осмислення*. Київ: Фенікс, 1996. С. 91–112.
4. Кримський С. Архетипи української ментальності. *Проблеми теорії ментальності* / відп. ред. М.В. Попович. Київ: Наукова думка, 2006. С. 273–301.
5. Афонін Е., Мартинов А. Українське диво: від депресії до соціального оптимізму: монографія. Київ: Києво-Могилянська академія, 2019. 294 с.
6. Афонін Е., Мартинов А. Архетип і соцістальне: взаємодія і взаємовпливи. *Публічне управління: теорія та практика*. 2013. № 6. С. 193–200.
7. Донченко О., Романенко Ю. Архетипи соціального життя і політика (Глибинні регулятиви психополітичного повсякдення): монографія. Київ: Либідь, 2001. 334 с.
8. Гордійчук О.О. Архетипи української ментальності: соціально-філософський аналіз. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філософські науки*. 2018. Вип. 1 (84). С. 15–19.
9. Когут О.В. Архетипні сюжети й образи в сучасній українській драматургії (1997–2007 pp.): монографія. Рівне: НУВГП, 2010. 440 с.
10. Матвейчук Н.І. Відображення архетипів української культури в народних казках. *Вісник Національного університету водного господарства та природокористування*. 2009. Вип. 3 (47). Ч. 3. С. 231–236.
11. Дюрран Ж. Антропологічні структури уявного. Київ: Києво-Могилянська академія, 2021. 568 с.
12. Романенко Ю.В. Осевые символы идентичности в государственной атрибутике: монографія. Киев: Меркьюри-Подолье, 2017. 300 с.
13. Маффесолі М. Час племен. Занепад індивідуалізму у постмодерному суспільстві. Київ: Києво-Могилянська академія, 2018. 264 с.
14. Микитів Г.В. Феноменологічна концептуалізація архетипної символіки в масмедійному тексті. Дніпро: Дніпров. нац. ун-т ім. Олеся Гончара, 2021. 20 с.
15. Radin P. The Trickster. A Study in American Indian Mythology. New York: Bell Publishing Company, 1956. 346 p.

Отримано 20.05.22

References

1. Durand, G. (1960). The Anthropological structures of the imaginary: introduction to general archetypology. Paris: P.U.F. [in French]
2. Durand, G. (1979). Mythical figures and faces of the work: from mythocriticism to mythanalysis. Paris: Berg international [in French]
3. Krymskyi, S. (1996). Archetypes of Ukrainian culture. In *The phenomenon of Ukrainian culture: methodological principles of understanding* (pp. 91-112). Kyiv: Feniks [in Ukrainian]
4. Krymskyi, S. (2006). Archetypes of the Ukrainian mentality. In M.V. Popovych (Ed.), *Problems of the theory of mentality* (pp. 273-301). Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian]

5. Afonin, E., Martynov, A. (2019). Ukrainian miracle: from depression to social optimism: monograph. Kyiv: National University of Kyiv-Mohyla Academy [in Ukrainian]
6. Afonin, E., Martynov, A. (2013). Archetype and society: interaction and mutual influences. *Publichne upravlinnia: teoriia ta praktyka – Public management: theory and practice*, 6, 193-200 [in Ukrainian]
7. Donchenko, O., Romanenko, Yu. (2001). Archetypes of social life and politics (Deep regulations of psychopolitical everyday life): monograph. Kyiv: Lybid [in Ukrainian]
8. Gordiychuk, O.O. (2018). The Archetypes of the Ukrainian Mentality: a Socio-Philosophical Analysis. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka. Filosofski nauky – Zhytomyr Ivan Franko State University Journal. Philosophical Sciences*, 1 (84), 15-19 [in Ukrainian]
9. Kohot, O.V. (2010). Archetypal plots and images in modern Ukrainian drama (1997–2007): monograph. Rivne: National University of Water and Environmental Engineering [in Ukrainian]
10. Matveichuk, N.I. (2009). Reflection of archetypes of Ukrainian culture in folk tales. *Visnyk Natsionalnoho universytetu vodnoho hospodarstva ta pryrodokorystuvannia – Bulletin National University of Water and Environmental Engineering*, 3 (47), 3, 231-236 [in Ukrainian]
11. Durand, G. (2021). Anthropological structures of the imaginary. Kyiv: National University of Kyiv-Mohyla Academy [in Ukrainian]
12. Romanenko, Yu.V. (2017). Axial symbols of identity in state attributes: a monograph. Kyiv: Merkiury-Podole [in Ukrainian]
13. Maffesoli, M. (2018). Tribal time. The decline of individualism in postmodern society. Kyiv: National University of Kyiv-Mohyla Academy [in Ukrainian]
14. Mykytiv, H.V. (2021). Phenomenological conceptualization of archetypal symbolism in the mass media text. Dnipro: Oles Honchar Dnipropetrovsk National University [in Ukrainian]
15. Radin, P. (1956). *The Trickster. A Study in American Indian Mythology*. New York: Bell Publishing Company.

Received on 20.05.22